

Førerkort ved dysmeli

Kristin Østlie

Avdelingsoverlege PhD

Sykehuset Innlandet HF

Avdeling for Fysikalsk medisin og rehabilitering

Dysmeliforeningens sommersamling 30.06.22

Agenda

- Regelverket – helsekrav
- Tilpasning av bil
- Spesielt om moped / motorsykkel
- Øvelseskjøring

Regelverket

- Førerkortforskriftens kapittel 17 §41 omhandler svekket førlighet
- «Stasjonære førlighetssvekkelser» omfatter tilstander som dysmeli og amputasjoner
- Førerkortforskriften sier om nedsatt førlighet generelt
 - Helsekravene er oppfylt dersom førligheten er **tilstrekkelig til trafiksikker føring av motorvogn**
 - Ved vurderingen skal det bla legges vekt på om evnen til å føre motorvogn på en sikker måte er påvirket pga. redusert koordinasjonsevne eller redusert kraft eller sensibilitet i arm eller ben, herunder nedsatt gripeevne

Hva betyr dette i praksis?

- Alle som skal søke om førerkort, må fylle ut en egenerklæring om helse
- Hvis man har en sykdom eller tilstand som kan virke inn på kjøreevnen, må man i tillegg få helseattest fra lege
- Det vil si at dersom svaret er «ja» på ett eller flere av punktene i egenerklæringen, må man en tur til fastlegen
- Det aktuelle punktet i egenerklæringen ser slik ut:

Fylles ut ved søknad om tilbakelevering av inndratt norsk/utenlandsk førerkort: | inndratt av person med i Norge / inndratt av person med i Norge | inndratt av person med i Norge | inndratt av person med i Norge

Egenerklæring om helse – se baksiden av søknaden for informasjon

Les grundig gjennom spørsmålene nedenfor før du besvarer spørsmålene og skriver under på søknaden.

	Ja	Nei
1. Har du nedsatt synsstyrke, behov for briller eller linser?	☐	☐
2. Har du hatt dobbeltsyn siste tre måneder, problemer ved kjøring i mørke eller ved vekslende lysforhold, eller nedsatt sidesyn på ett eller begge øyne?	☐	☐
3. Har du problemer med å orientere deg i trafikken eller bedømme trafikkbildet?	☐	☐
4. Har du eller har du hatt nevrologisk sykdom?	☐	☐
5. Har du hatt besvimelsestilfeller, krampeanfall eller andre episoder med nedsatt bevissthet de siste 5 år?	☐	☐
6. Har du hatt besvimelsestilfeller, krampeanfall eller andre episoder med nedsatt bevissthet de siste 10 år, eller har du brukt legemidler mot epilepsi i samme periode?	☐	☐
7. Har du obstruktivt søvnapne syndrom (snorkesyke) eller annen søvnsykdom?	☐	☐
8. Har du eller har du hatt hjerte-/karsykdom?	☐	☐
9. Har du diabetes?	☐	☐
10. Har du eller har du hatt en alvorlig psykisk lidelse, eller har du en psykisk svekkelse som kan påvirke kjøringen din?	☐	☐
11. Har du ADHD?	☐	☐
12. Bruker du legemidler som kan påvirke kjøringen din?	☐	☐
13. Misbruker du alkohol eller andre rusmidler, eller har du hatt slikt misbruk i løpet av de siste tre år?	☐	☐
14. Har du svekket lungefunksjon?	☐	☐
15. Har du eller har du hatt alvorlig nyresvikt?	☐	☐
16. Har du nedsatt førerdyktighet i arm eller ben?	☐	☐
17. Er det andre helsemessige forhold som kan svekke din kjøreevne?	☐	☐

Hva innebærer nedsatt førlighet?

- Førerkortveilederen presiserer:
Dersom det ikke er **tilstrekkelig førlighet til trafiksikker føring av motorvogn uten bruk av protese / ortose**, skal legen i konklusjonen på helseattesten krysse av for at søker mangler tilstrekkelig førlighet, og under vilkår krysse av for protese / ortose
- NB! Legen bestemmer ikke om pasienten skal kjøre, men vurderer om helsekravene er oppfylt (sakkyndig rolle)
- I praksis innebærer dette en vurdering av om man har tilstrekkelig **grep og armlengde** til å håndtere kjøretøyet
- I noen tilfeller er dette åpenbart og fastlegen fyller ut helseattesten selv
- I andre tilfeller er det behov for tverrfaglig vurdering ved et dysmeliteam

Helsekrav oppfylt

- Dersom legen vurderer helsekravene som oppfylt, er det ikke nødvendig med videre tiltak
- For eksempel delhåndsdysmeli med tilstrekkelig grep
- Vurderingen dokumenteres i pasientens journal (dysmeliteam/fastlege)
- Dersom pasienten har krysset «ja» i egenerklæringen i påvente av vurdering hos lege, utstedes helseattest av fastlege, uten begrensninger
- Pasienter som ikke har fylt ut egenerklæringen i påvente av vurdering hos fastlege eller dysmeliteam, kan i dette tilfellet i samråd med fastlegen eller dysmeliteamet krysse «nei» i egenerklæringen

Helsekrav ikke oppfylt

- Pasienten trenger helseattest fra lege
- Helseattesten fylles ut av fastlege, evt. etter innspill fra et dysmeliteam vedr. punktet førlighet
- Pasienten leverer helseattesten på trafikkstasjonen
- Trafikkstasjonen avgjør om søker får innvilget dispensasjon fra kravet om førlighet
- Trafikkstasjonen vurderer også om det er behov for personlig ekstraputstyr (f.eks. protese) eller annen tilpasning av kjøretøyet (f.eks. automatgir, rattkule eller flytting av pedaler) for at vedkommende kan føre motorvogn på trafikksikker måte
- Ved innvilget førerrett utsteder trafikkstasjonen førerkort med kode for nødvendige hjelpemidler og tilpasninger
- Protese/ortose kodes med førerkortkode 03 (til sammenlikning er briller 01 og høreapparat 02)
- Avslag på søknad om dispensasjon fra helsekravene ved stabil førlighetssvekkelse kan påklages til Vegdirektoratet

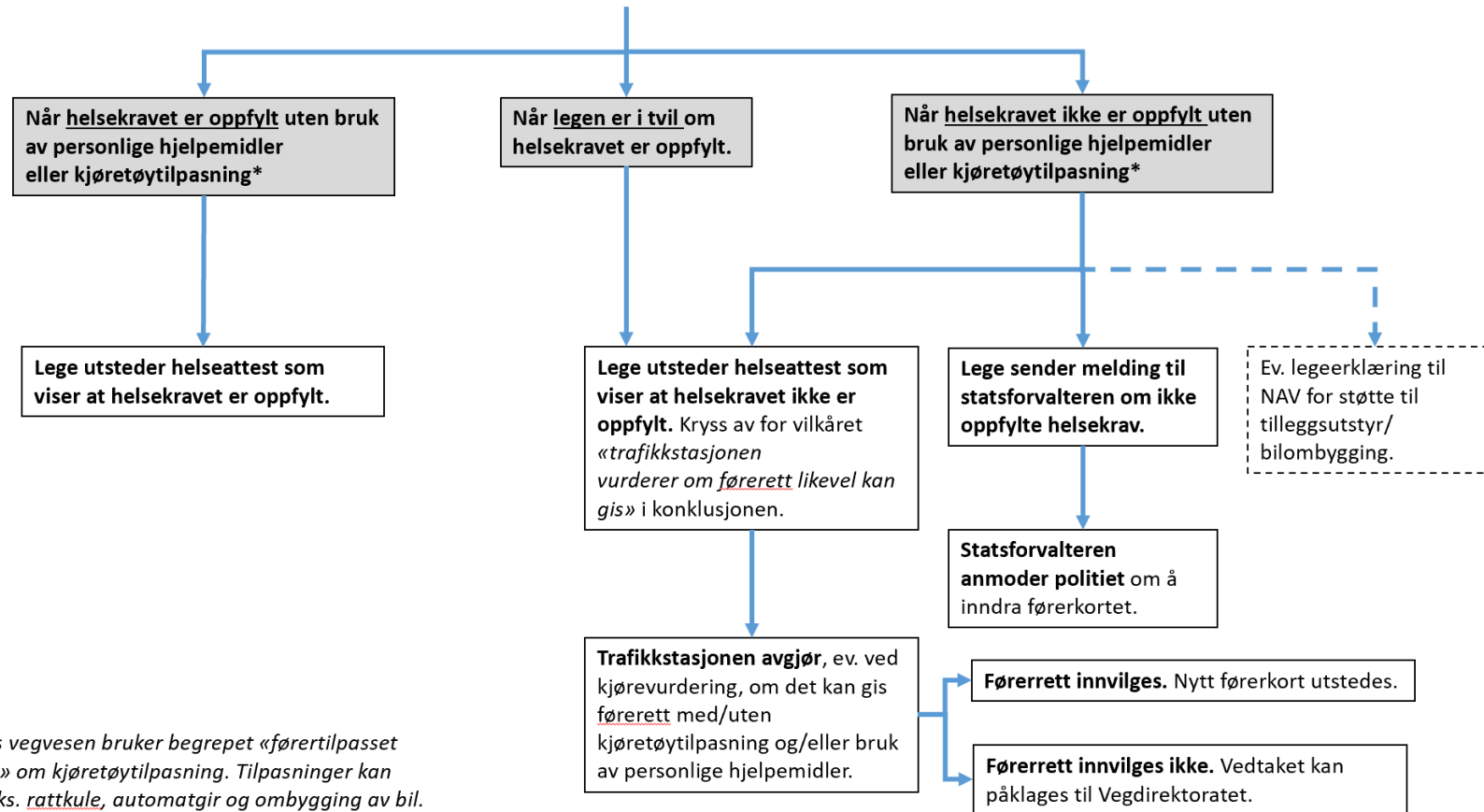
Ved tvil

- Pasienten henvises i disse tilfellene oftest fra fastlege til tverrfaglig vurdering ved et dysmeliteam før utfylling av helseattesten på dette punktet
- Det er også mulig for fastlege å utstede helseattest som viser at helsekravet ikke er oppfylt og krysse av for vilkåret «trafikkstasjonen vurderer om førerett likevel kan gis» i konklusjonen
 - Saksgangen blir da som for ikke oppfylte helsekrav; trafikkstasjonen vurderer pasienten og avgjør om det utstedes førerkort med eller uten begrensninger i form av personlige hjelpemidler som protese / ortose og/eller tilpasninger av kjøretøyet
 - Erfaringsmessig noe variabel kompetanse på armproteser og grepsforbedringer ved de ulike trafikkstasjonene – det kan derfor være lurt som et førstevalg å rådføre seg med dysmeliteamene i tvilstilfellene

Flytskjema fra førerkortveilederen

Ved stabil førighetssvekkelse

**Statens vegvesen bruker begrepet «førertilpasset kjøretøy» om kjøretøytilpasning. Tilpasninger kan være f.eks. rattkule, automatgir og ombygging av bil.*

Hjelpemidler og tilpasninger av kjøretøyet

- Personlige hjelpemidler
 - Proteser
 - Grepsforbedringer
 - Tas opp med og følges opp av ortopediingeniør / dysmeliteam

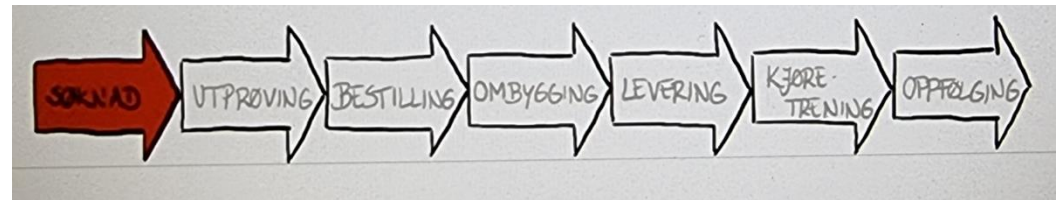
- Tilpasninger av kjøretøyet, vanligst
 - Automatgir
 - Rattkule kun for styring
 - Rattkule med integrerte kjørefunksjoner (lys, vindusvisker mv)
 - Flytting av pedaler
 - Søknad til og oppfølging ved NAV Bilsenter

Tilpasning av bil

- Pasienten søker selv om spesialutstyr
 - Digitalt, på nav.no (over 18 år)
 - På papir, skjema «Søknad om biltilpasning» (NAV 10-07.41) (under 18 år og personer over 18 år med verge)
- Fastlegen fyller ut Helseattest førerett som vedlegg til søknaden
- Det *kan* vedlegges tilleggsuttalelse vedr. pasientens armfunksjon fra det dysmeliteamet som kjenner pasienten
- Ved søknad om spesialtilpasset kassebil (med rullestolheis eller rampe) *skal* det legges ved tilleggsskjema fra fysio-/ergoterapeut
- Spesialutstyr skal alltid kjøpes inn av NAV
- Det gis ikke støtte til utstyr som kan leveres originalt (automatgir, cruisekontroll, 4wd mv.)
- NAV dekker kjøretimer for tilvenning i bruk av den tilpassede bilen
- Deretter må det gjennomføres en praktisk kjøreprøve ved Statens vegvesen
- Hvis man ikke har førerkort fra før, skjer kjørevurderingen i kombinasjon med den vanlige oppkjøringen
- Det legges inn koder i førerkortet ut fra individuelle tilpasninger

NAV Bilsenter

- NAV Bilsenter er et nasjonalt ressurs- og kompetansesenter med ansvar for formidling av bil og spesialutstyr
- Lokalisert ved fem ulike hjelpemiddelsentraler
 - Nord-Norge (Troms og Finnmark)
 - Midt-Norge (Trøndelag)
 - Østlandet (Oslo)
 - Vest-Norge (Vestland)
 - Sørvest-Norge (Rogaland)
- Behandler alle søknader om stønad til bil og spesialutstyr innenfor sitt geografiske område
- Tverrfaglig sammensatt av saksbehandlere, ergo- og fysioterapeuter, tekniske rådgivere og innkjøpere
- Ved innvilgelse av stønad til bil, er bilsenteret ansvarlig for å kartlegge brukerens behov, bestille bil og utstyr, samt følge opp saken både underveis i prosessen og etter utlevering

Lenker til mer informasjon og skjema hos NAV

- Om støtte til bil, tilpasning av bil og spesialutstyr til bruk i bil:
<https://www.nav.no/no/person/hjelpemidler/hjelpemidler-og-tilrettelegging/bil-og-spesialutstyr>
- Med **lenke til nødvendige forberedelser før søknad**:
<https://www.nav.no/no/person/hjelpemidler/hjelpemidler-og-tilrettelegging/bil-og-spesialutstyr/forberedelser-for-du-soker-om-bil-fra-nav>
- **NAV Kunnskapsbanken** om bil og spesialutstyr:
<https://www.kunnskapsbanken.net/kategori/bil-og-spesialutstyr/>
- Her finner du bl.a. en **video om «Bil fra NAV»** som omtaler hele prosessen ved biltilpasning
- Se også omtale av **ulike tilpasninger for styring og betjening av ulike funksjoner** her:
<https://www.kunnskapsbanken.net/bil/losninger/kjore-bilen/>

Spesielt om moped og motorsykkel

- Det samme regelverket gjelder for moped og motorsykkel som for bil (førerkort gruppe 1)
- Ved grepstap som medfører at helsekravet ikke er oppfylt, må kjøreopplæring og førerprøve foregå enten med armprotese / grepsforbedring eller på tilpasset motorsykkel eller moped (evt. en kombinasjon av disse)
- Saksgangen blir som beskrevet for bil
- Aktuelle tilpasninger kan være f.eks. kombinert betjening av begge bremses, tilpasset manuelt gir og tilpasset gasshåndtak
- «Likevel MC» er en interesseorganisasjon for personer som er interessert i motorsykkelskjøring og som har en funksjonshemming som krever ombygning eller tilpasning av kjøretøyet
- Nettsiden til «Likevel MC» inneholder mye informasjon om hvordan en motorsykkel kan tilpasses ulike funksjonshemminger, se: <https://www.likevelmc.no>
- «Likevel MC» kan også bidra til kjøreopplæring i samarbeid med lokal kjøreskole

Øvelseskjøring

- Pasienter med dysmeli vil komme i kontakt med førerkortforskriftens helsekrav allerede når de nærmer seg alderen for øvelseskjøring, før de har ervervet førerrett
- Dette tas derfor rutinemessig opp ved kontakt med dysmeliteamet når pasienten nærmer seg 15 år (for å ha tid til evt. tilpasning av bil før 16 års alder – og mtp moped / lett MC)
- Pasienter henvises også regelmessig fra fastlege med spørsmål om øvelseskjøring og behov for tilpasninger

Regelverket:

- Den som skal øvelseskjøre må ha fullført trafiktalt grunnkurs
- Det kreves ikke formell dispensasjon fra førerkortforskriftens helsekrav for øvelseskjøring
- Både den som øvelseskjører og ledsageren har imidlertid en selvstendig plikt til å oppfylle helsekravene
- Se detaljer her:
<https://www.vegvesen.no/forerkort/ta-forerkort/Ovelseskjoring>

Øvelseskjøring: Helsekrav oppfylt

- Dersom helsekravet for den som skal øvelseskjøre vurderes som oppfylt, er det ikke nødvendig med videre tiltak
- Dette vil for eksempel være tilfellet ved delhåndsdysmeli med tilstrekkelig grep
- I noen tilfeller åpenbart og foresatte gjør vurderingen selv
- Ved kontakt med fastlege eller dysmeliteam dokumenteres vurderingen i pasientens journal
- Pasienten gjennomfører kjøreopplæring og oppkjøring uten spesielle tilpasninger

Øvelseskjøring: Helsekrav ikke oppfylt

- Vurdering ved fastlege eller dysmeliteam
- I tvilstilfeller kan det være aktuelt å henvise til Sunnaas, som gjør egne kjørevurderinger av 16-åringer med tanke på øvelseskjøring (kjøresimulator mv), eller det avtales en vurdering ved erfaren kjørelærer før «godkjenning» for øvelseskjøring med foresatte
- Personer som vurderes å ha tilstrekkelig førlighet ved bruk av armprotese / grepsforbedring
 - Kan øvelseskjøre med armprotese / grepsforbedring
 - Vurderingen dokumenteres i pasientens journal
 - Helseattesten fylles ut av fastlegen når pasienten skal søke om oppkjøring, med avkryssing for stabil førlighetssvekkelse og behov for protese
 - Pasienten kjører opp med armprotese / grepsforbedring, og vil få førerkort kodet med førerkortkode 03
- Personer som vurderes å ha behov for tilpasning av kjøretøyet for å ha tilstrekkelig førlighet
 - Kan ikke øvelseskjøre uten nødvendige tilpasninger
 - Vurderingen dokumenteres i pasientens journal
 - Pasienten må ta kjøretimer og øvrig kjøreopplæring ved nærmeste trafikkskole som har en tilpasset bil, eller i egen tilpasset bil med ekstra sjåførlærerbrems som fjernes etter endt opplæring
 - Kjøreskolebil eller egen bil med nødvendige tilpasninger må også brukes ved oppkjøring
 - Tilsvarende for moped/MC
 - Førerkortet blir kodet for det aktuelle utstyret

Tilpasset kjøreskolebil eller egen bil?

- Autoriserte trafikkskolars landsforbund har her en oversikt over trafikkskoler som tilbyr kjøreopplæring i tilpasset kjøretøy:
<https://www.atl.no/finn-trafikkskole?class=f&limit=20&limitstart=0>
- Pasienten må selv kontakte den enkelte kjøreskolen for å finne ut hvilken tilpasning de har på sine kjøretøy
- En forutsetning for at NAV dekker utgifter til tilpasning av bil/MC for øvelseskjøring, er at det ikke fins en kjøreskole i nærheten av pasientens bosted med aktuelt tilpasset utstyr
- Hva som er «i nærheten» er en skjønnsmessig vurdering
- Ved søknad om tilpasning av bil/MC for øvelseskjøring, må dette framgå av søknadens punkt 3 (funksjonsbeskrivelse og behov)

Hvilken bil bør tilpasses for øvelseskjøring?

- Tilpasningene kan enten gjøres på foreldrenes bil, eller på pasientens egen bil
- Hovedregelen ved støtte fra NAV er at utstyret skal vare i 11 år
- Det vil si at dersom pasienten får innvilget tilpasning av foreldrenes bil og deretter – innen 11 år – kjøper egen bil, må vedkommende selv dekke utgiftene til flytting av tilpasningene til egen bil
- Noen velger derfor å investere i egen bil til barnet og søke NAV om tilpasning av denne
- Det kan også være en mulighet å søke om legatmidler for dekning av utgifter til tilpasning av foreldrenes bil, for å «spare» NAV-midler til barnet evt. kjøper egen bil
- For en oversikt over mulige legater, se: <https://www.legathandboken.no/>

Nasjonale anbefalinger

- Norske anbefalinger for oppfølging av personer med medfødt mangel på overekstremitet i form av transversal reduksjonsdefekt (en type dysmeli)
 - Dekker hele (re)habiliteringsforløpet
 - Publisert 25.06.19
 - Tilgjengelig på nett, via MAGICapp: www.magicapp.org/public/guideline/jXxBj
 - Om førerkort: <https://app.magicapp.org/#/guideline/jXxBj/section/j1Gykn>
- Kunnskapsbasert faglig retningslinje for rehabilitering etter ervervet overekstremitetsamputasjon i Norge
 - Dekker hele rehabiliteringsforløpet
 - Publisert 30.03.16, oppdatert 25.06.19
 - Tilgjengelig på nett, via MAGICapp: www.magicapp.org/public/guideline/Jn3zaL
 - Om førerkort: <https://app.magicapp.org/#/guideline/Jn3zaL/section/jWdwoL>

Spørsmål?